

Překročit čistou literaturu

Rozhovor s Jiřím Holým

Štěpán Balík – Petr A. Bílek – Šárka Sladovníková

Štěpán Balík: Na začátek se tě zeptám, Jirko: Víme o tobě, že pocházíš z Valašska. Zajímaloby nás, čím je pro tebe tenhle region důležitý nebo co pro tebe představuje jako inspirační zdroj do dalšího života.

Jiří Holý: Z Valašska pocházela moje maminka, tam jsem se narodil. Ona pocházela z Hodslavic, což je na severním Valašsku, a otcova rodina pochází z Chudenic v plzeňském regionu. Vlastně mám takové dvojí kořeny, ale protože táta byl v době mého narození na vojně, a to dokonce déle než dva roky, tak jsem dětství strávil u babičky na Valašsku. Hodslavice proslavil hlavně František Palacký, ale později i nechvalně známý spisovatel T. Svatopluk, který se tam taky narodil. A tak napůl mezi nimi se pohybuje ještě jeden rodák, J. L. Hromádka, což byl evangelický teolog, původně žák Masarykův, který se potom snažil o nějakou koexistenci marxismu a evangelictví. Hodslavice byla taková zajímavá vesnice, kde se člověk mohl setkat jak s tradiční kulturou, tak s lidmi, kteří měli zájem o nové věci. Když jsem se jednou ptal mámy, jestli tam před válkou byli nějakí komunisti, říkala, že kdepak, že to ani náhodou, že i dědeček, který byl sociální demokrat, tam byl považován za takového místního rebela. To byla největší krajnost, která tam existovala (smích).

Petr A. Bílek: Mělo na tebe Valašsko určující vliv, třeba na tvé povahové rysy? Anebo je to podle tebe prostě tak, že se člověk někde musí narodit, zvláště když u tebe to jsou vlastně dva geografické protiklady?

JH: Já to nedokážu posoudit, možná je to trošku takový mýtus, který si člověk sám o sobě vytváří, že odněkud je a že ho to formovalo, ale patrně něco ano. Protože moji předkové byli všichni evangelíci, dokonce tajní evangelíci ještě v době Marie Terezie. Po tolerančním patentu se skoro celá vesnice přihlásila k evangelické víře a můj prapra-pradědeček spolu s dědečkem Františka Palackého šli pro faráře na Slovensko. V té době totiž na Moravě žádní evangeličtí faráři nebyli, kdežto na Slovensku byla povolená alespoň kalvínská víra. Takže něco z toho mě možná formovalo.

ŠB: A jazykově tě tvé rodiště formovalo? Narážel jsi s tím pak v Praze? Říkal jsi něco specifického?

Foto Martina Koubková

JH: No jo, v Praze se mi smáli, že mluvím spisovně, ale na Valašsku se mi taky smáli, když jsem mluvil spisovně, protože tam mluvili dialektem (smích).

ŠB: Takže výsledek toho mixu byl ten, že jsi mluvil spisovně a bez dialektu?

JH: Nějakou dobu, ale samozřejmě Praha je tak silná, že to každého nějakým způsobem přitáhne. Já znám asi jenom tři lidi, kteří v běžném hovoru mluví spisovně, ale v naprosté většině je tady běžná komunikace v obecné češtině.

PB: Jak ses ocitl v Praze? Přestěhovali jste se sem, nebo jsi přišel až na studium?

JH: Přestěhovali jsme se sem. Oba moji rodiče v Praze studovali a babička tu potom koupila dům. Je to paradoxní, protože babička byla ze čtrnácti sourozenců a původně byla služka, ale byla velmi podnikavá. Začala sloužit u jednoho Žida a ten jí před útekem do zahraničí předal nějaký materiál. Ona si pak založila výrobu pásek na klobouky, která prosperovala.

PB: Co si založila?

JH: Dílnu na pásky na klobouky, protože v Novém Jičíně byla firma Tonak, slavná firma na klobouky. Její dílna prosperovala natolik, že nakonec docela zbohatla a koupila si ve Strašnicích domek ještě těsně před měnovou reformou [reforma z roku 1953, pozn. red.]. Kdežto druhá babička byla z dobře situované úřednické rodiny, ale všechny peníze jí propadly právě během měnové reformy, takže naopak zchudla (smích). My tu vilku s bratrem zdědili už ve dvanácti letech, protože rodiče se jako přesvědčení komunisti veškerého vlastnictví zřekli. Takhle jsme se dostali do Prahy

a já až po letech zjistil, že v té naší vilce bydlel čtrnáct let Vladimír Holan, který se pak přestěhoval na Kampu. Později, když už jsem se znal s Vladimírem Justlem, tak tam přišli s Rudolfem Havlem a snažili se zjistit nějaké stopy. Našli tam ještě nějakou paní, která se s Holanem znala, a fotili si to. Takže to je takový zvláštní osud.

Šárka Sladovnicková: A v jakém roce jste se přestěhovali do Prahy?

JH: My jsme se přestěhovali dost brzo po mém narození, roku 1953, ale pořád jsme jezdili na Valašsko.

PB: Takže jsi vyrůstal v kontextu padesátých let, v době radikálních změn. A jak jsi pak vnímal šedesátá léta? Měl jsi i z pozice dítěte pocit, že se doba mění?

JH: No určitě.

PB: Stalinismus jsi vnímat nemohl, to jsi byl moc malý...

JH: Ne, já jsem začal chodit do školy někdy v roce padesát devět. Museli jsme samozřejmě říkat „soudružka učitelka“ a ředitel nás nutil, abychom se zdravili „čest práci“. Nějaký kluk řekl „čest práci, tramvajáci“ a málem ho kvůli tomu vyhodili ze školy (smích). To byla prostě takováhle nesmyslná doba, ale pak samozřejmě v šedesátých letech jsem tu změnu cítil. Moji rodiče odebírali *Literární noviny* a já už jsem je od desíti dvanácti let četl, a protože mě odmalička bavila literatura, tak jsem se později asi ve čtrnácti přihlásil k odběru *Světové literatury* a úplně jsem zíral, co tam je. A postupně, všichni to asi známe, jak člověk získá zkušenosti, tak přechází od Jiráska nebo takových těch tradičních knížek nebo Julese Verna k těm náročnějším. No a konec šedesátých let už jsem docela zachytil, tu dobu uvolňování a svobody, protože rodiče patřili k reformním komunistům. Otce ale potom vyhodili ze strany a měl jsem problémy, abych se někam dostal na školu.

PB: A kde má kořeny tvé setkání s literaturou? Přišlo samo od sebe, anebo tam hrály nějakou roli určující faktory, například rodiče nebo učitel ve škole?

JH: Myslím, že to bylo tím, že jsme měli velkou knihovnu. A u babičky, za kterou jsme jezdili do Průhonice, byla taky obrovská knihovna, protože děda byl hodně kultivovaný. Tehdy se rodiče o děti moc nestarali, takže jsme byli většinou s bráchou sami doma a já si četl. Televize ještě nebyla, my měli televizi až někdy od poloviny nebo od konce šedesátých let. Rozhlas měl jenom dvě stanice, takže výběr moc nebyl, a na divadlo jsem byl ještě malý. Občas jsme chodili do kina a jinak jsme si četli, a na to bylo mnohem víc času než dneska. Samozřejmě literatura v těch dvou knihovnách byla taková všelijaká, člověk míchal *Odvážnou školačku* s Čapkem a do toho se tam objevil Kafka slovensky, takže jsem si asi ve třinácti četl *Proces* slovensky (smích). A to už jsem začal nabírat trochu víc zkušeností a pak jsem chodil do knihovny a vyhledával si knížky.

PB: A škola na tebe měla nějaký vliv, nebo jsi byl samorost, co si cestu razí sám?

JH: Základní škola asi moc ne...

ŠS: Nebyla tam dobrá výuka literatury?

JH: No taková, já bych řekl průměrná. Měli jsme docela dobrého učitele literatury, který se jmenoval Kodet, ale byl to mírný nadprůměr. Potom na střední škole k nám přišel mladý učitel, který se jmenoval Josef Peterka, a to jsem netušil, že on je taky básník, a ten byl skvělý učitel.

ŠB: A na střední školu jsi chodil také do Strašnic?

JH: Ne, na střední školu jsem chodil na Vinohrady, do dnešní Korunní, což je Arcibiskupské gymnázium a už tehdy to bylo slušné gymnázium. Bez ohledu na to, co Josef Peterka dělal později [za normalizace se stal oficiálním literátem, pozn. red.], tak tehdy byl skvělý, protože on byl produktem Filozofické fakulty šedesátých let, a řekl nám hodně o literatuře i o filozofii, kterou taky učil. V roce 1971 už nám musel číst normalizační *Poučení z krizového vývoje* [oficiální dokument interpretující události pražského jara a intervence vojsk Varšavské smlouvy, pozn. red.] a tak, ale my jsme ještě chytili to dobré období.

ŠB: A později, když jsi šel studovat na Filozofickou fakultu, nelitoval jsi toho, že studuješ v době normalizace? V té době si přece člověk někdy vnitřně humanitní obor zakázal, řekl si například, teď nemůžu studovat novinařinu, protože ji nebudu moct dělat svobodně. Vnímá jsi to?

JH: Já jsem se na fakultu první rok nedostal, studoval jsem od roku 1972. A když jsem mluvil se studenty, kteří ještě zažili konec šedesátých let, tak podle nich byla na fakultě do roku 1970 hodně svobodná atmosféra. A v době, kdy jsem přišel já, tady byli ještě Vladimír Binar a Antonín Jelínek, ještě ze začátku dokonce Antonín Škarka. Vedoucí katedry ale už byl Vítězslav Ržounek a bylo to znát. Já jsem se s ním poprvé setkal u přijímaček a úplně jsem se vyděsil. Tehdy jsem totiž publikoval nějaký článek o Vančurovi a on říkal: „To je výborný, soudruhu, že publikujete, tak nám něco řekněte, na koho Vančura působil.“ Já jsem automaticky řekl: Milan Kundera, a hned jsem věděl, že jsem to asi neřekl dobře (smích).

ŠB: Ale ten ještě nebyl v emigraci.

JH: V tom roce sedmdesát dva to ještě nebylo takové jasně rozdělené, ale samozřejmě už bylo *Poučení z krizového vývoje*. Jan Patočka už tady nebyl, Václav Černý tady nebyl, velký Machovec [Milan, pozn. red.] už tady nebyl, byl tady jenom jeho bratr Dušan Machovec. Bylo už vidět, že svobodná atmosféra mizí. Já třeba nebyl člen SSM, ale SSM na nás psal posudky. Každý rok jsem úplně drze žádal o výjezd do západního Německa nebo Británie a vždycky jsem skončil na tom, že ještě než jsem mohl žádat o devizový příslib, tak to procházelo kolečkem na fakultě a první byl Svaz mládeže, který na mě napsal negativní posudek.

ŠS: Protože jsi nebyl člen SSM?

JH: No, když jsem nebyl člen, tak to už bylo samo o sobě blbý.

ŠS: Ty jsi říkal, že ses dostal na fakultu napodruhé, to bylo z kádrových důvodů?

JH: No, já jsem to taky moc neuměl. Já jsem se hlásil na češtinu a němčinu a měl jsem trochu protekci, protože rodiče se znali s docentkou Macháčkovou, která byla po Goldstückerovi vedoucí katedry. Pak už ji vlastně také vyhodili. Ta za mě intervenovala a pak jim strašně vynadala, protože říkala: „Vždyť on vůbec německy neumí, co se sem cpe...“

ŠB: A němčinu sis vybral proč? Germanistiku...

JH: Tehdy byla bohemistika jen dvouobor a byl hrozně omezený počet kombinací. Já jsem jinak nic neuměl, anglicky jsem uměl špatně, a tam byla navíc vždycky větší konkurence. Francouzsky jsem neuměl vůbec nic a třeba kombinace čeština–dějepis nebyla.

ŠB: A rusistiku jsi nechtěl dělat?

JH: No, rusistiku ne, ale ani kombinace čeština–ruština nebyla, nevím proč, byla třeba němčina–ruština. Ve srovnání s dnešním studiem to bylo takové divné.

PB: Jirko, tvoje generace schytala normalizaci nejvíc, ale na druhé straně se přeci jen pár z vás prosadilo, od Martina Procházky až po Honzu Čulíka. Šlo by tím pádem reflektovat, co vám tenhle ten náraz, ten pobyt ve škole v tuhé normalizaci, když to blbě řeknu, dal? Jak vás to utvářelo? Když jste sem přišli, tak jste pochopili, že vás to tu nebude rozvíjet a inspirovat. Samo o sobě je to zajímavé právě tím, že to tu vaši generaci nezabilo. Člověk by čekal, že tady bude poušť.

JH: Ono to asi vždycky bylo individuální. Kdo neměl nějaké zázemí, tak se na fakultě teprve se vším seznamoval a většinou se dostal do oficiální sféry. Například jeden můj spolužák měl v prvním ročníku vlasy na ramena a říkal, že se může na nějaký Svaz mládeže vykašlat. Za rok a půl už byl předseda Svazu mládeže a za další rok už nás udával. A třeba Honza Čulík byl od začátku naprostý popírač všeho oficiálního, takže jsem se s ním někdy i bál bavit, protože na chodbě vykládal, co dělají komunisti. Na seminářích dusil Buriánka, který patřil k těm slušnějším, a říkal mu: „Vždyť to jsou úplně blbosti, co nám říkáte.“ To byly takové extrémní a já jsem se nějak snažil mezi nimi pohybovat. Čulík to potom vyřešil tak, že si vzal holku ze Skotska a odstěhoval se. Já jsem nikoho takového neznal, tak jsem musel jít na vojnu (smích). Moji rodiče navíc nebyli disidenti, já jsem vlastně nikoho ze samizdatu neznal. A v té době se nezávislá literatura teprve formovala. Člověk měl ale taky strach. Například jednou proděkan Karel Angelis svolal schůzi a začal na nás řvát, že už má té opozice dost a že fakultu prostě rozpustí a bude, a člověk nevěděl, jestli se to opravdu může stát, nebo ne...

ŠB: A to říkal studentům, jo?

JH: No... tady to bylo tvrdé... a vlastně asi ve skrytu, což my jsme neviděli, pořád probíhal boj těch, kteří tady zůstali a snažili se dál nějak pracovat. Na katedře například pořád byli Emil Lukeš, Věra Menclová, Jarka Janáčková, Květa Sgallová, dokud nemusela odejít, Vladimír Binar, dokud ho nevyhodili, Antonín Jelínek, dokud ho nevyhodili. A pak, když přišel Rzounek, tak si začal vodit svoje lidi. A pak tady byli lidi jako třeba slavista Jan Petr, který se z katolíka stal dogmatickým komunistou, lidi vyhazoval a pronásledoval. Když jsme připravovali knížku *Tato fakulta bude rudá!*, tak jsem viděl, kolik pedagogů tady třeba dostalo infarkty. Sgallová psala, že jenom když přijížděla tramvaj z Klárova, tak už se jí dělalo špatně, když viděla, že musí jít na fakultu, protože Rzounek opravdu byl fyzicky nepřijemnej, vždyť jsi ho znal, Petře.

ŠB: A měli jste nějaké zájmy, třeba literární kroužek nebo něco takového? Ve škole nebo mimo ni jako alternativu k oficiální výuce?

JH: Určitě. Mě asi nejvíc oslovil Jiří Stromšík, který měl na germanistice takový kroužek, kam jsem se hned nacpal. Stromšík byl skvělej, ten vůbec žádné kompromisy nedělal. Sice to s ním bylo hrozně složité, protože hned v prvním ročníku nám dal číst třeba Ingardena, Mukařovského a Wolfganga Kaysera, ale když se tím člověk potom prokousal, tak zjistil, že se to vyplatí. Když jsme byli ve třetím ročníku, tak ho bohužel vyhodili, protože na germanistice vládl nějaký Vladimír Elznic, který sice neměl ani doktorát, ale byl zřejmě dobře zapsaný nahoře. Oni mu potom dali i anglistiku, protože na anglistice nebyl snad nikdo, kdo by byl členem strany, takže Elznic měl nejenom němčinu, ale i celou nederlandistiku a skandinavistiku, a ještě k tomu mu dali celou anglickou a americkou literaturu a jazyk. Patrně byl nějakým agentem, protože jednou si mě zavolal a říkal mi, že když tady znám ty lidi jako různě... že nejsem v tom Svazu a že kdybych mu občas něco řekl, co se děje, že... (smích). Mně to ani vůbec nedošlo, že bych mu měl nějak bonzovat, a pak mně to došlo až po několika dnech a naštvál jsem se (smích). Takže Stromšík byl docela fajn, myslím, že byl z našich učitelů v oboru literatury nejlepší. Nebo Dušan Machovec, kterého jsme měli na antickou filozofii. Víím, že jsme mu po první přednášce spontánně zatleskali, protože to byl takový paprsek světa.

ŠB: A na češtině byl někdo takový?

JH: Na češtině to určitě bylo lepší než na literatuře. Když jsem studoval, tak se na češtině ještě občas objevovali Bohuslav Havránek a Vladimír Šmilauer, pak tam byli Alois Jedlička, Karel Hausenblas a Jaromír Bělič, to byly všechno kapacity v oboru. A myslím, že to byl profesor Křístek, který byl dobře zapsaný člen strany a držel ty lidi na fakultě. Kdežto na literatuře se to bohužel nepovedlo.

ŠB: Už tehdy to bylo rozdělené na jazyk a literaturu?

JH: Ano, jazyk byl vždycky v přízemí. Myslím, že literatura byla původně ve třetím patře, jestli si to dobře pamatuju.

PB: A během studia, když jsi měl takhle ponuré okolí a viděl jsi, jak to je hrozné, řešil jsi nějakou perspektivu? Zvažoval jsi, co vlastně budeš dělat a budeš moct dělat, až ze školy vylezeš?

JH: No, moc jsem se o to nestaral, to je pravda. Já jsem věděl, že bych rád dělal něco s literaturou, ale tehdy v podstatě byly jenom dvě možnosti: buď zůstat na fakultě, což nebylo možné, protože se Rzounkem byly pořád nějaké konflikty. Pak byla možnost ještě v Ústavu pro českou literaturu, takže jsem se snažil tam pro ně něco udělat a spolupracovat s nimi. Jednou jsem tam šel, tajemnici doktorce Kučerové jsem nesl nějaký článek a nadhodil jsem, jestli by tam měli třeba nějakou stáž, a ona říkala, že to je těžký. A vzápětí tam příběhl Miloš Pohorský, vůbec nevěděl, kdo jsem, a říkal „já tady jdu kvůli tomu Alešovi“. A já zjistil, že se mezitím už dohodlo, že tam nastoupí spolužák Aleš Pohorský. A mně přitom řekla, že mě tam nemůžou vzít, protože nemám žádnou praxi. Po vojně jsem nastoupil do nakladatelství Československý spisovatel, což bylo ještě docela dobrý. Sice to bylo oficiální nakladatelství, ale já jsem pracoval v redakci klasiky, kde jsme nepřišli do styku se současnými oficiálními spisovateli a vydávali jsme Slunovrat, což byla slušná edice.

PB: A vám se tedy povedlo mít v nakladatelství takovou bublinu? Nebyli jste vystaveni tlakům? Nemuseli jste vydávat jen to, co bylo marxisticky vítané?

JH: Samozřejmě, že jsme nemohli vydávat třeba Demla nebo Čepa. Já jsem do Československého spisovatele přišel v roce sedmdesát devět a nebylo to možné. Přesto jsem si tam přečetl spoustu knížek z devatenáctého století, které mě předtím vůbec nezajímaly, a především ta redakční praxe byla výborná.

PB: Byl v redakci někdo, kdo tě nějak utvářel, kdo na tebe měl vliv?

JH: Nejvíc asi Bohumil Svozil. On byl nestraník a spíš takový outsider v nakladatelství, ale pak se stal vedoucím redakce prózy. Nevím proč, já už tam nebyl. Byl to právě on, kdo mě nasměroval třeba na Milana Jankoviče nebo k tomu, abych si přečetl Martina Heideggera.

ŠB: To je doba konce sedmdesátých, začátku osmdesátých let?

JH: Přišel jsem tam na konci roku sedmdesát devět a byl jsem tam do roku osmdesát dva. S Jankovičem to pro mě bylo úplně iniciační, protože mi půjčoval staré *Oriente* a *Tváře* z šedesátých let a tam jsem si přečetl zajímavé články. Bylo to s ním ale těžké. Když jsem se s ním setkal poprvé, tak mi dal Ingardena v němčině nebo něco podobného a řekl mi: „Přečtěte si to a pak přijďte“ (smích), a mně to trvalo několik měsíců. Pak jsem za ním přišel znovu a on mi zase dal něco stejně složitého. Pak mě ale seznámil s Červenkou a to už bylo úplně jiné, protože Mirek Červenka byl akčnější a pozval mě na schůzky Medvěďářů, což byla naprostá změna. Byla to taková moje univerzita místo univerzity. Scházeli jsme se první pondělí v měsíci, po bytech samozřejmě. Chodilo tam několik lidí z Ústavu, organizoval to Zdeněk Pešat, pravidelně tam chodili Mojmír Otruba a Slávek Kolár, Jarda Med, občas Jiří Opelík a Vladimír Macura.

Jinak tam byli hlavně lidé, kteří byli polooficiální nebo nesměli publikovat: Milan Jankovič, Mirek Červenka, Aleš Haman, Miroslav Drozda, Mirek Procházka, Robert Kalivoda, Růžena Grebeníčková. A také profesor Trost. A pro mě bylo úžasné se s nimi setkávat a poslouchat, co říkají.

ŠB: Byly ty semináře tematicky nějak vymezené?

JH: Ano, původně to byla estetická společnost, kterou ještě snad založil Mukařovský. On potom zemřel a pokračovalo to neoficiálně, takže to byl hodně strukturalisticky zaměřený kroužek, ale otevřený všemu dalšímu, například fenomenologii. Skvělejší byl třeba Josef Zúmr, Vladimír Svatoň tam chodil. Já jsem vždycky čekal, co řekne Jankovič nebo Svatoň, protože to jsem považoval za hrozně zajímavé.

ŠB: A tam sis doplňoval ty autory, které jste neprobírali na fakultě, třeba toho Demla? Že o tom mluvíš jako o univerzitě.

JH: Ne, to ne, Demla už jsem četl dávno předtím. Spíš to byla literárněteoretická setkání, probírala se tam například hermeneutika, začal se tam číst Derrida a podobní autoři. Červenka vždycky provokoval Kalivodu, který vyznával reformní marxismus, takže se pořád hádali, ale jejich uvažování bylo skvělé. Chodil tam i Vladimír Karffk. Pak už jsem se do toho tak zapojil, že jsem tam i přednášel a občas byl seminář u nás. Já pak začal zvat mladší lidi, a protože jich bylo moc, tak jsem založil podsekcí Medvídkářů (smích).

ŠS: O čem jsi přednášel?

JH: První moje přednáška na Medvědářích byla o Vančurově básnivosti.

ŠS: Vančura tě provázel už delší dobu, když jsi ho měl i u přijímaček.

JH: Já o něm psal i diplomku. V té době bylo těžké najít nějakého autora, který je dobrý, a přitom oficiálně přijatelný. Jakmile člověk narazil na řadu autorů, třeba na Čapka, na fakultě hned začali klást otázky na Masaryka apod. Vančura sice taky měl vroubek, že ho vyhodili z partaje, ale pořád byl vnímaný jako posvátný autor. Takže jsem měl štěstí, že jsem ho miloval, a přitom to byl autor, o kterém se dalo psát.

ŠB: A do Medvídkářů chodily jaké osobnosti?

JH: V té době už jsem pracoval v Ústavu české literatury ČSAV, takže jsem tam zval kolegy z Ústavu. Byli tam například Pavel Janoušek, Dana Svobodová, Irena Kraitlová. Pozval jsem tam Jaromíra Slomka nebo nějaké lidi, které jsem znal už ze samizdatu, například Václava Buriana. A pak jsem tam zval i lidi, kteří nechodili na Medvědáře, protože už byli mimo jejich záběr, například Jan Lopatka, Milan Jungmann, Jiří Brabec.

ŠS: Mezi disidenty a do okruhu samizdatu ses dostal díky Medvědářům? Říkal jsi, že ani ty, ani tví rodiče jste neměli kontakty.

JH: No, to bylo díky Červenkovi, který mě seznámil s Lopatkou, já začal psát do samizdatového *Kritického sborníku* a pak už to šlo nějak samospádem. Lopatka byl hodně zvláštní, komunikační inteligenci měl naprosto nulovou. Byl skvělejší, protože dělal hodně práce pro samizdat a měl pozoruhodné úsudky o literatuře. Ale někdy se třeba odmlčel a pět minut mlčel a já jsem nevěděl, jestli mám odejít, nebo jestli o něčem přemýšlí, a pak z něj vypadlo něco strašně zajímavého (smích).

PB: Tím pádem jsi přešel ze Spisovatele do Ústavu. Jaká byla z tvého pohledu na Ústavu atmosféra?

JH: No, proti fakultě to byla úplná oáza. Sice v čele Ústavu stála Hana Hrzalová, která byla taková oficiální, ale ona byla spíš opatrná, když nemusela, neškodila. Ono to zní blbě, ale ti oficiální lidé se rozdělávali na ty, kteří škodili, a na ty, kteří neškodili. Hrzalovou všichni v Ústavu znali, protože ona byla původně v Národní socialistické straně. A dělali si z ní legraci, že musela mít tři ručitele do partaje a všechny tři potom vyhodili ze strany. Ona se samozřejmě bála a chodila na ÚV za těmi papaláši, ale tolerovala na Ústavu třeba Přemysla Blažíčka nebo Jiřího Opelíka, kteří se svými názory vůbec netajili. V oddělení lexikonu i u nás v teorii bylo mnoho lidí, kteří by se tady na fakultě vůbec ani nemohli objevit: Mojmír Otruba, Emil Pražák, Slávek Kolár, Přemysl Blažíček, Jiří Opelík. Já jsem byl v oddělení teorie, kde byli spíš mladší lidé, například Vladimír Macura, Daniela Hodrová, Jiřina Táborská, Marie Mravcová, Václav Königsmark. Když si odmyslím vedoucího Milana Zemana, který byl jako jediný členem strany.

ŠS: A jak se ti podařilo na Ústav dostat?

JH: Já jsem se tam hlásil na konkurz. Tehdy jsem byl redaktorem ve Spisovateli a všiml jsem si, že je vypsaný konkurz. Tak už jsem se Kučerové ani neptal a přihlásil jsem se externě. Měl jsem štěstí, že tam byla komise, která mi byla nakloněna, byli v ní Vladimír Svatoň a Miloš Pohorský. A oni sami mě vybídli, že bych se v Ústavu mohl stát interním aspirantem, to znamená jako doktorand dneska. Dostával jsem nějaké stipendium a zároveň už mě zapojovali do úkolů a považovali mě za rovnocenného těm, kteří tam už byli několik let. V Ústavu jsme dělali hodně kolektivní úkoly, vznikly tam interpretace české literatury, *Rozumět literatuře*, a další svazky už jsem dělal já. Také *Slovník světových literárních děl*, což byla úžasná iniciativa Vladimíra Macury, on na tom strávil deset let života, nebo *Průvodce po světové literární teorii*. Byl to trochu takový únik, podobně jako třeba *Lexikon*, protože to bylo slovníkové nebo encyklopedické dílo a mohli jsme tam dát už i nejenom Györgyho Lukácse, ale třeba i Martina Heideggera.

ŠB: A nemuseli jste se nějak vyrovnávat s tím, že jste neměli dostatečný přístup k odborné literatuře?

JH: No, teorie tam moc nebyla, ale když člověk přišel do knihovny, tak tam na regálu ležely knihy Demla a Čepa. Půjčit se dali Kundera, Vaculík, Havel, ti byli k dispozici, to nebyl problém.

ŠB: Indexoví autoři tam byli normálně dostupní?

JH: No, knihovník byl Aleš Zach, kterej byl skvělej, teď dělá už dlouhá léta internetový slovník nakladatelů. Ale bylo tam samozřejmě pár lidí, na které si člověk musel dát pozor. K nám třeba dali Květuši Hyršlovou, která pořád každému vykládala, že není členkou strany a že je v opozici. My jsme ale věděli, že před ní nemůžeme mluvit otevřeně. Ale to byly výjimky, i někteří straníci byli takoví, že se s nimi dalo mluvit. Například s vedoucím *Lexikonu* Vladimírem Forstem se mluvilo úplně otevřeně, také s Nadou Macurovou a Petrem Šislerem. Ani ve straně nebyli jenom samí takoví lidé, před kterými by se člověk musel mít na pozoru.

PB: Když jste dělali toho *Průvodce po světové literární teorii*, tak jste pracovali vesměs jenom s velkými díly teorie. Jak to bylo s dostupností zdrojů? Mohl jsi říct Aleši Zachovi: „Objednej mi pět knížek od Rolanda Barthese a kompletního Heideggera?“ Počítám, že knihovna nebyla v oblasti soudobé literární teorie vybavená.

JH: Ne, to nebyla. Knihy jsme objednávali ze zahraničí. Většinou přišly. Nebo jsme si je někde soukromě půjčili. Nebo třeba bylo možné zajet do Varšavy, kde měli všechny knihy v našem sesterském ústavu IBL [Instytut Badań Literackich, pozn. red.].

PB: No a jak jste dělali rozšiřující bibliografii? Dneska je to jasné, člověk začne googlovat, ale jak jsi to dělal tehdy? Počítám, že ani lístková databáze nebyla, západní literární věda se asi nesledovala systematicky. Jak jste dokázali udělat tohle?

JH: No, to byl docela problém. Já jsem normálně psal dopisy, do nakladatelství nebo do nějaké instituce, aby mně řekli, co třeba napsal Emil Staiger v posledních deseti letech, protože tady to nebylo, člověk ty informace nemohl najít. Z dnešního hlediska to byl úplně komický způsob komunikace, že jsem sedl ke stroji a napsal jsem dopis do Německa někomu, koho jsem ani neznal, a doufal jsem, že mi odpoví. Někdy neodpověděli, ale většinou to pochopili a napsali mi, co jsem potřeboval. No a pak bylo možné, když jsi věděl, že třeba Staiger ještě vydal monografii o Schillerovi, tak si ji objednat a přečíst si ji (smích). Ale to je hrozně obtížné. Třeba v Klementinu měli nějakou bibliografii literatury, ale vždycky s tím byla spousta problémů. Když tam člověk šel, tak se ho ptali, na co to potřebuje. Byla tam taková lístková bibliografie, a když něco člověk objednával třeba přes to Klementinum, tak vždycky říkali, vždyť tady nemáte ani nakladatelství. Já na to, že ho prostě nezjistím.

PB: Jirko, tohle byly takové kolektivní projekty. Tím pádem jste se museli nakonec nějak shodnout. Byla tam taková synergie, nebo to vznikalo spíš v nějakém napětí a v tlacích? Anebo to bylo tak, že vám to třeba Vladimír Macura nadiktoval a jenom oznámil? Jak to probíhalo?

JH: No jasně, většinou jsme se domlouvali v hospodě. Vladimír Macura byl opravdu jedinečnej, zvlášť v té době. Jednak toho hodně věděl a byl otevřený, a také byl schopen lidi oslovit a opravdu vše dát dohromady, což jsem ocenil až později, když jsem něco takového dělal. Třeba když má člověk třicet spoluautorů a polovička z nich ne-

splní termín, tak co pak. Kvůli *Slovníku světových literárních děl* jsme se scházeli každý měsíc. Pamatuju si, že se na prvních schůzkách četla některá hesla a pořád se zpřesňoval seznam děl, a když třeba někdo své heslo nenapsal, tak se hledal jiný autor, nebo si někdo všiml, „vždyť mezi hesly vůbec není Pascal“ nebo někdo takový, tak jsme řešili, jestli tam ten autor patří, nebo ne. A to trvalo osm let.

ŠB: Tyhle porady probíhaly v hospodách?

JH: Ne, tyhle schůzky byly oficiální, probíhaly v Kabinetu českého divadla. Nevím, proč zrovna tam, asi kvůli tomu, že je organizovala Eva Šormová.

PB: A když jste pak chodili do těch hospod, byla to spíš záležitost pracovního kontaktu, anebo tam bylo nějaké kamarádství? Protože v hospodě se to vlastně láme. Buď tam jsi, protože s někým být chceš, nebo protože tam být musíš.

JH: To bylo případ od případu. Třeba Daniela Hodrová se kromě Macury s nikým ne-kamarádila. Já jsem si s ní tykal, byl jsem u ní doma, ale nemůžu říct, že by byla moje kamarádka. Kdežto Macura byl mnohem otevřenější, věděl jsem třeba, kam chodí jeho syn do školky, a všechno možné.

PB: Byl jsi v té době v práci spokojený, nebo ti něco vadilo?

JH: Když jsem do Ústavu přišel, tak jsem byl úplně nadšený, protože jsem takové přijetí a takovou atmosféru nečekal. Starší kolegové nás mladší brali, nebyla mezi námi žádná bariéra. Otruba byl strašně ochotný, Emanuel Macek byl moc hodný člověk, který se hádal jenom při volejbale (smích), ale jinak cokoliv jsem potřeboval, tak byl ochotný pro mě nějaký bibliografický údaj hledat třeba týden.

ŠB: A ta tradice akademického volejbálku, po kterém většinou pokračovaly diskuse v hospodě, to už je od těch sedmdesátých let, nebo to je ještě mnohem starší záležitost?

JH: Já myslím, že to vzniklo, když jsem tam ještě nebyl, někdy v roce sedmdesát devět. Volejbal byl takový ústavní sport, Ústav nám koupil dokonce síť a míč a chodili jsme na kurt nad Strahov, kde nám to pronajímali nějak zadarmo. A pak se tam nabalovali další lidi. Chodil tam třeba Aleš Haman, který nebyl v Ústavu, a různí kamarádi. Dneska akademický volejbálek ještě existuje, ale už tam z Ústavu nikdo není (smích). Když jsem tam přišel, tak jsem byl nejmladší, a teď jsem nejstarší (smích). Ale nějak to pořád existuje.

PB: Říkal jsi, že v Ústavu to bylo rozvolněnější, lidi z Ústavu komunikovali i s vyloučenými disidenty. Jak moc změnila tyhle poměry revoluce? Tady na fakultě to byl opravdu radikální převrat a přenastavení... Když se na to podíváš zpětně, co znamenala revoluce pro Ústav?

JH: Já už ke konci osmdesátých let cítil, že se pohybuju trochu jinde než třeba lidi jako Macura s Hodrovou. Oni byli opatrnější a my třeba s Marií Mravcovou jsme se už více

stýkali s disidenty. A když se podepisovaly petice, tak jsem ji dával podepsat všem v oddělení a podepsala to nakonec jen Marie Mravcová. Ostatní říkali, že se bojí a že mají knížku v tisku a že by z toho byl průšvih. Já už jsem cítil, že tam vzniká nějaké napětí. A člověk se potom cítil trochu nepříjemně. A po revoluci se tam vrátili ti, kteří byli vyhození — Aleš Hamaň, Mirek Červenka, Milan Jankovič...

ŠB: A to období, když sis uvědomoval, že jsi trochu někde jinde, je období, kdy jsi publikoval v samizdatu?

JH: No, v samizdatu jsem nejvíc psal do *Kritického sborníku*. Měl jsem pseudonym Jan Toman, podle dědečka z Hodslavic. A pamatuju si, že když do *Kritického sborníku* něco psal Zdeněk Pešat, tak použil pseudonym Tománek. Mně to bylo divné, říkal jsem si, proč Tománek. A on na to, že někde vyštáral, že já jsem Toman, a říkal, že když on je trochu menší, tak že bude Tománek (smích). Později jsem se snažil sehnat nějaké recenze pro *Kritický sborník*, takže třeba Jaromír Slomek tam měl pseudonym Befeleme nebo Dana Svobodová měla pseudonym Sharon. V těch posledních letech už tam bylo docela dost těch v uvozovkách našich příspěvků.

ŠB: Podílel ses i na samizdatu, přepisoval jsi a dělal korektury?

JH: Ano, ale to asi dělal v té době skoro každý. Korektury Chalupeckého a Grossmana jsme dělali v bytě u Havlů. Obě díla vyšla v Edici Expedice. To jsme se domluvili s Mirkem Červenkou, protože jemu hodně záleželo na tom, aby vyšlo něco z Jindřicha Chalupeckého. Chalupecký byl tehdy ještě docela v plné síle, občas někde přednášel na osvětové besedě, dokonce jednou přednášel ve spolku Hlahol. Červenka s Karfíkem dali dohromady soubor jeho studií z let 34–48. A nás napadlo, že by stejně mohl vyjít i Jan Grossman, takže to jsem dělal já a Mirkovi jsem pomáhal s Chalupeckým. Korektury měl na starosti Lopatka, tedy tu edici, protože Havel byl tehdy zavřený. A korektury jsme dělali v bytě u Václava Havla, ale ne z nějaké frajeřiny, ale protože tam byl velký stůl. Vždycky bylo dvanáct exemplářů a Mirek Červenka zavedl korektury strašně přísně. Opravoval každou čárku ve všech kopiích, a kdyby to dělal sám, tak to dělá několik dní, kdežto takhle se nás sešlo osm a on nám třeba řekl „opravte si na desáté stránce ve čtvrtém řádku odshora“. A takhle jsme dělali korektury.

ŠS: A ke korigování samizdatové literatury ses dostal jak?

JH: Já ani nevím (smích). Když člověk znal Lopatku, tak už se k samizdatu dostal, ani nevěděl jak. On mi třeba dal nějakou knížku, abych na ni napsal recenzi. Přitom jsme se bavili o Grossmanovi a říkali jsme si, že přece Jan Grossman je taková určující osobnost, která ale nemá vůbec žádnou knihu. A potom, protože jsem se už v té době kamarádil s Vladimírem Justlem, se ukázalo, že se Justl s Grossmanem výborně zná, Grossman měl nějakou inscenaci ve Viole, takže mě s ním Justl seznámil. A potom jsem jeho texty většinou sám opisoval, protože v Ústavu byly časopisy, ve kterých publikoval.

ŠS: Takže jsi opsaly texty z časopisů v Ústavu a z toho jsi sestavil knihu?

JH: Ano. Oni to potom dali nějaké přepisovače, která to přepsala ve formátu Edice Expedice.

ŠS: To zní jako náročná práce, už jsi měl děti. Jak se ti vše podařilo zkombinovat s rodinou?

JH: Já nevím, Lidka byla s dětmi doma, tak to měla hodně náročné. Také už se pak trochu bála, protože k nám domů chodili lidi jako Luboš Dobrovský, který se hodně angažoval i politicky. A když jsme měli bytové schůzky, jednou před domem stálo nějaké černé auto, tak jsme si říkali, že si radši sbalíme kartáček na zuby a občanku... Ale já myslím, že v té době už bylo těch aktivit tolik, že policie nemohla všechny postihnout. Takže to už taková velká odvaha nebyla. Když probíhalo svatořečení Anežky České, přijeli naši příbuzní z Olomouce, švagr a sestra mojí ženy, kteří na svatořečení jeli. Pozvali sem několik lidí z katolického disentu, kteří u nás pak přenocovali, a nic se nestalo. Měli jsme jenom trošku problém, když nastoupila nejstarší dcera do školy a tam jí začali něco vykládat o socialismu a ona úplně spontánně řekla, že je to blbost (smích).

ŠB: To byl osmdesátý devátý rok?

JH: To byl osmdesátý devátý a ta Anežka, to už bylo těsně před revolucí.

ŠB: Dostáváme se k době po revoluci. Tehdy byl tvůj literární zájem jaký?

JH: Ze začátku mě všichni oslovovali kvůli samizdatu, protože my jsme se na jaře osmdesát devět domluvili s Brabcem a Jungmannem, že uděláme sérii přednášek U Zlatého melounu. To byla nějaká oficiální akce SSM, ale už otevřená. Nabídli nám, že můžeme připravit tři přednášky o současné literatuře, do kterých nebudou vůbec zasahovat. Začal Jiří Brabec, který někdy v září 89 úplně natvrdo mluvil o neoficiálních autorech, pak jsem měl já o samizdatové literatuře a poslední byl Jungmann, který mluvil o exilu. Ještě před listopadem jsem pak přednášel o samizdatu na schůzi v Ústavu. Už i Hrzalové bylo jasné, že se doba mění, a nějak se doslechla, že o samizdatu něco vím, tak si mě pozvala. Já jsem si říkal, to je blbý, ona mě asi vyhodí, protože se dozvěděla, co dělám, a ona mi přitom řekla, že bych mohl o samizdatu přednášet v Ústavu, což byly takové překvapivé situace.

ŠS: To bylo v době v podstatě revoluční?

JH: To bylo ještě před revolucí... A tím jsem se nějak profláknul, že pak mně skoro každý den odněkud volali, že bych měl přednášet, ještě v době revoluce. Třeba pro mě přijeli autem z Hradce Králové, že bych tam měl v divadle promluvit na stávce divadelníků. Tam bylo plné Klicperovo divadlo a řekli mi: „Mluvte“. Já přitom do té doby nemluvil před více než deseti lidmi a teď jsem nevěděl, co jim mám vlastně vykládat. To byly takové úsměvné momenty (smích).

ŠB: Chtěli slyšet něco o samizdatové literatuře?

JH: Spíš o politice. To byly takové typicky revoluční situace, dneska už by se do nich člověk nedostal. Ale tehdy jsem to bral tak, že jim prostě něco řeknu, a ti diváci byli šťastní, když jsem jim povídal o Václavu Havlovi a o tom, co je Charta 77, protože oni o tom skoro nic nevěděli.

PB: Po revoluci se do Ústavu vrátila řada lidí, ale zároveň se všechno začalo měnit, byla nová doba. A to nejen prostorově, přišli jste například o pracoviště na Strahově, v Ústavu skončilo oddělení světových literatur...

JH: K tomu došlo až po několika letech, ze začátku to ještě vypadalo dobře. Václav Havel dokonce přišel do Ústavu na Strahov. On tam sice skoro nikdo nebyl, protože to bylo v devět ráno (smích), ale byl spokojený, protože ho tam někdo provedl. Pak ale nastala redukce Akademie věd. Tehdy se uvažovalo o tom, že se Akademie věd úplně zruší. Já byl v té době bohužel předseda vědecké rady, takže jsem se zúčastnil všech jednání, a bylo to velmi nepříjemné. Existovala buď alternativa, že se Ústav zruší, nebo že se nějak radikálně zredukuje. A když se zredukuje, tak bylo nejlogičtější, aby se zrušilo nějaké oddělení, a samozřejmě lidi z těch oddělení s tím moc nesouhlasili, ale asi to byla jediná cesta. Dneska už má Ústav zase mnoho zaměstnanců, asi díky Pavlu Janáčkovi, který byl dlouho ředitelem a je výborný manažer. Tehdy nám ale opravdu dali nůž na krk a přes všechny protesty, jaké jsme zkoušeli psát, a vystupování v televizi, se zrušilo oddělení Kabinet českého divadla. Všichni jeho zaměstnanci se pak dostali buď do Divadelního ústavu, nebo na fakultu. A bylo zrušeno i Oddělení světových literatur, které bylo v Liliové ulici.

ŠS: Už jsi tedy byl v Ústavu etablovaná figura, byl jsi předseda vědecké rady...

JH: No, on to asi nikdo nechtěl dělat (smích).

PB: Jirko, z Oddělení světových literatur šla většina lidí na fakultu. Ty jsi v té době s přestupem na fakultu ještě vůbec nekoketoval?

JH: Mně se zdálo, že jsou v Ústavu lepší pracovní podmínky, což také byly.

PB: A zároveň jsi v té době začal jezdit do zahraničí.

JH: To je pravda.

PB: Jazykově jsi byl díky němčině vybavený. Zpětně mi přijde, že v těch devadesátých letech jsme byli všichni rozdivočelí a schopní začínat úplně nové životy. Tím pádem se ptám, jestli jsi nezvažoval nějaké přenastavení své cesty, že bys třeba zůstal a působil někde v zahraničí...

JH: Samozřejmě, že jsem o tom uvažoval, protože platy tady nebyly nic moc. Třikrát jsem se hlásil do konkurzu, ve Vídni, v Regensburgu a v Berlíně, a vždycky jsem skončil těsně pod čarou. Ve Vídni mi nejdřív říkali, že jsem moc mladý, že ještě nemám ani habilitaci. V Berlíně mě přeskočil Peter Zajac. A v Regensburgu už jsem se jim naopak

zdál moc starý (smích), tam vyhrál Marek Nekula. Ono by to stejně bylo problematické, protože bychom museli řešit otázku, co s rodinou. Je rozdíl, když někam jenom jezdíš a vracíš se každý týden domů a když se celá rodina musí stěhovat a musíš tam hledat byt a školy pro děti, takže by to asi nebylo tak snadné.

ŠB: Na začátku devadesátých let jsi ale po nějakou dobu byl například lektorem v Saarbrückenu.

JH: Prvně jsem byl myslím v Lipsku, potom asi v roce devadesát tři nebo devadesát čtyři v Saarbrückenu. Tam jsem se skamarádil s profesorem Koschmalem, který mě potom pozval do Regensburgu, kde jsem pak učil. Já dneska vůbec nechápu, jak jsem to mohl stihnout. Ještě před osmi lety jsem učil v Lipsku jako profesor, přitom jsem působil tady, a ještě jsme měli grant.

PB: Ty jsi tedy paradoxně začal učit v zahraničí. Tady jsi s tím učením měl nějakou zkušenost?

JH: Ano, tady taky... Nejdřív jsem učil na Fakultě sociálních věd. Potom jsem učil na FF UK na komparatistice, moje studentka byla například Lenka Jungmannová. Nějakou dobu jsem tu měl i semináře. Ze studentů si pamatuju třeba Martina Valáška. Potom už jsem ale byl skoro kontinuálně v Saarbrückenu, v Regensburgu a ve Vídni. Pak i v Berlíně a v Lipsku, na semináře už nebyl čas, protože v Ústavu jsem měl také nějaké úkoly. Na fakultu jsem přešel až asi v roce 1997, což souviselo s tím, že sem přešel Mirek Červenka. Dokud byli Červenka a Jankovič v Ústavu, tak jsem se tam cítil dobře. Když potom Mirek přešel sem, tak se mi zdálo, že se centrum toho, co mě zajímá, bude přesouvat na fakultu. Takže jsem se domluvil ještě s tehdejšími vedoucími katedry Ludvíkem Paterou a tady už mě přijímal Mirek Červenka jako nový vedoucí.

ŠB: Do začátku devadesátých let spadá také tvůj zájem o česko-německou problematiku a odsun Němců.

JH: To souviselo s mojí výukou v Německu. Když jsem tam vypisoval semináře, logicky jedním z témat byly česko-německé literární vztahy. Potom jsme s Gertraude Zand připravili ve Vídni seminář o vyhnání, odsunu sudetských Němců v literatuře. V té době to nebylo vůbec ve fóru jako teď. Na ten seminář přišli i nějací lidé ze Sudetoněmeckého landsmanšaftu a začali na nás křičet, že my jako Čechoslováci jsme způsobili jejich bídu a jak trpěli tím odsunem... Tehdy tam byli i historici, kteří jim vysvětlili, že to je jejich osobní historie a že my se zabýváme makrohistorií, a že až to zpracujeme, můžou přispět svými osobními příběhy, ale že nemůžou očekávat, že budou jediní.

ŠS: Jak ses dostal k práci na publikaci *Česká literatura od počátků k dnešku*?

JH: Celou dobu jsem pracoval spíš jako literární historik než teoretik. Pak jsme se domluvili s Lehárem, Stichem a Janáčkovou, že napíšeme středoškolskou učebnici literatury, což byl asi největší můj projekt devadesátých let. Já si myslel, že ji sepíše někdo

z těch zkušenějších, třeba Kožmín, Pešat, Brabec nebo Opelík, ale nikdo z nich se do toho nehrnul. Tak se mi zdálo, že je třeba něco takového sepsat, a protože Honza Lehár měl stejnou myšlenku, dali jsme se dohromady a po určitých konfliktech (smích), hlavně mezi Lehárem a Stichem o pravopis, jsme vše dali dohromady.

ŠB: O co se přeli?

JH: Stich byl zastánce takzvaného progresivního pravopisu a Lehár byl bytostně konzervativní. Naše spolupráce začala tím, že se pohádali a nemluvili spolu. A pak byl další problém, že Stich nejenže nepsal na počítači, ale on nepsal ani na stroji.

PB: Psal rukou?

JH: Psal všechno rukou, ale měl našťestí kolem sebe spoustu žáků, kteří to přepisovali. On tu byl taková osobnost. Přepisy pak zase musel přečíst a tak dále. Nějak se nám to nakonec podařilo dát dohromady.

ŠS: Co tě přivedlo k práci na Spisech Františka Langerera (SFL)?

JH: K Langerovi mě přivedl Vladimír Justl. On mi kdysi jako pro mě neznámý volal do Ústavu a hned na mě vybařnul, jestli mám rád Jiřího Ortena. Já jsem řekl, že ano, a on mi řekl: „Tak nám vydáte výbor z Ortena.“ Takhle jsme se s Justlem seznámili. Justl byl hodně přátelský a komunikativní, takže jsme se spřátelili a dělal jsem s ním knižní rozhovor. A jeden z jeho trvalých zájmů byl právě František Langer. On se znal výborně i s jeho manželkou, paní Langerovou, která tehdy ještě žila. Tak jsme s Josefem Vohryzkem a Jindřichem Černým založili Nadaci Františka Langerera. Vypisovali jsme i Ceny Františka Langerera pro díla s pražskou tematikou a vydali devatenáct nebo dvacet svazků Langerova díla.

ŠB: Stejně jako jsi vydával SFL, působil jsi a pořád jsi aktivní v České knihovnici (ČK)...

JH: Knihovnice vychází dvacet pět let, ale formovala se už dva tři roky předtím. Ono to zase vzniklo náhodně. V té době jsem se hodně stýkal s Květoslavem Chvatíkem, kterého jsem poznal na svojí první zahraniční cestě v Kostnici, kde učil. Chvatík byl moc fajn, našim dětem posílal i stavebnice. Pak se oženil a jeho nevlastním synem se stal Viktor Kožený. A Chvatík měl myšlenku, že by mohl Kožený něco přispívat na českou literaturu. Tehdy ještě Kožený nebyl tak profláklý, takže to začalo tím, že my jsme se s Chvatíkem a Jiřím Kratochvílem z Brna scházeli a s Koženým jsme se domluvili, že nám vždy dá milión, který my rozdělíme na různé projekty, které jsme považovali za dobré, třeba čtvrtý díl akademických *Dějin české literatury*, *Literární noviny* nebo *Tvar*.

ŠS: V rámci aktivit České knihovnice?

JH: Ne, to bylo ještě předtím, trvalo to asi tři roky. A pak nás napadlo, že by mohl Kožený financovat edici klasických děl české literatury, která by nahradila Národní knihovnu. Národní knihovna vycházela někdy od roku čtyřicet osm až do osmdede-

sátých let. Byla edičně dobře připravená a byly tam kvalitní svazky, ale samozřejmě byla strašně omezená, protože tam nemohli být například Durych, Deml, Čep, Weiner nebo Orten. Navíc to byla edice knih hlavně z devatenáctého století, začátku dvacátého století. My jsme ČK od začátku koncipovali vícejazyčně, že to bude nejenom česky psaná literatura a že to bude celá literatura od středověku až po současnost, jeden z prvních svazků byli třeba Škvoreckého *Zbabělci*. Viktor Kožený sliboval, že na ČK bude dávat několik miliónů ročně, no a bohužel to skončilo tím, že nám na ni dal milión (smích) a říkal, že končí. Takže potom jsme museli hledat nějakou podporu od ministerstva kultury a z jiných zdrojů, ale nějak se to podařilo přes různé peripetie udržet. První taková schůzka byla na Pražském hradě, kde nám pomáhal Luboš Dobrovský jako tehdejší kancléř. Tehdy Knižnici podpořil i Václav Havel, takže to byla taková bizarní situace, když na jedné straně byl Viktor Kožený jako sponzor a na druhé straně Václav Havel, který České knižnici požehnal a popřál hodně úspěchů. Hlavními osobnostmi České knižnice byli v té době Mirek Červenka jako předseda vědecké rady a Dušan Karpatský. Ti dva udělali v prvních letech obrovský kus práce.

PB: A podoba Knižnice byla stejná od začátku? Myslím ten koncept, že je inspirovaná Národní knihovnou, ale zároveň adaptovaná, aby byla pro potřeby školy i domu, aby byla uživatelsky příjemnější. Nebo se koncept Knižnice měnil a hledalo se její pojetí?

JH: Myšlenka byla ta, že to mají být dobře edičně připravené, ale čtenářsky dostupné svazky a že nebudeme dělat například výběry z poezie. Výběry se zkompromitovaly v době normalizace a my jsme se rozhodli, že pokud budeme moct, budeme vydávat celé básnické knihy. Byly ale výjimky. Třeba Jankovič připravil soubor Hrabalových krátkých próz nebo v případě Ignáta Herrmanna udělal výbor Přemysl Rut, u Jana Čepa Tomáš Kubiček. Většinou jsme se snažili vydávat celé knihy a nepsat doslovy, ale komentář. Červenka v prvních dvou svazcích, to byli Mácha a Toman, komentoval jednotlivé básně a nepsal doslov. Koncept se pochopitelně ne vždycky podařilo udržet. Dnes už má ČK sto dvacet svazků a to prostě ani nejde. My jsme měli zrovna včera schůzi rady Knižnice a tam jsme se o tom bavili, že jsme kritizováni, že kolísá kvalita. No ale ať se člověk sebevíc snaží, jsme závislí na tom, co nám kdo napíše a kdy to napíše. A když ti text odevzdá měsíc předtím, než má jít kniha do tisku, tak už se s tím moc dělat nedá.

ŠB: Ty jsi propagátorem literatury jak doma, tak i v zahraničí, především v německé oblasti. S tím souvisí i to, že jsi díky profesorovi Koschmalovi dostal Humboldtovu cenu. Jak bys okomentoval tento svůj vklad, že tě i díky zahraniční mutaci knihy *Česká literatura od počátků k dnešku* znají i v zahraničí?

JH: Jenom ta moje část byla přeložena, což vzniklo z toho, že jsem v zahraničí o české literatuře přednášel. Ale že bych tam byl známý? To je vždy relativní. Kromě Německa jsem působil na několika univerzitách, i v Rakousku, Čulík mě zval často do Glasgow, ale že bych byl třeba známý v Americe nebo v Británii, to těžko.

ŠB: Ano, ale střeoevropský prostor je ti blízký už tím, že když jsi jezdil do Vídně nebo do Berlína, jezdil jsi na slavistiky, a tam jsi nemohl učit jenom češtinu, ale často

ti přidali třeba polskou nebo slovenskou literaturu, takže najednou sis musel rozšiřovat obzory.

JH: Ono je to na různých univerzitách jinak. Tak třeba na Humboldtově univerzitě byla stolice jenom na českou a slovenskou literaturu (dnes už to neplatí), ve Vídni pro západoslovanské literatury, takže tam se předpokládá, že budeš učit minimálně ještě polskou a slovenskou literaturu. Ještě jsem napsal nějaké komentáře. Vycházela edice Tschechische Bibliothek. Jejimi hlavními iniciátory byli Petr Demetz, Jiří Gruša a profesor Zimmermann z Berlína. Ta edice se sice skoro neprodávala, ale myslím, že je velice užitečná. Je to třicet šest svazků, které mají shrnout to podstatné z české literatury, a tam jsem psal také nějaké komentáře. Překlady, tedy dvě německé knížky a jedna anglická, vznikly přepracováním toho, co jsem napsal pro *Českou literaturu od počátků k dnešku*, jenom jsem to musel vždycky hodně upravit, adaptovat.

ŠS: Můžeme se posunout k založení Centra pro studium holokaustu a židovské literatury...

JH: To už je dvanáct let. V době, kdy jsme se tomu tématu začali věnovat, jsem s překvapením zjistil, že se studiem literatury věnované holokaustu u nás nikdo nezabývá, že neexistuje nejenom kniha, ale dokonce ani studie. Zatímco třeba historické práce věnované Terezínu nebo Židům a holokaustu už začaly vznikat, v té době u nás nebyl nikdo, kdo by se zabýval literaturou nebo filmem a divadlem. A mně připadalo, že to je neuvěřitelné manko. Já třeba psal komentáře k Jiřímu Weilovi, aniž bych tušil, že se tím potom začnu zabývat. Lidé z Židovské obce se mě často ptají, jestli mám nějaké židovské předky nebo někoho, kdo zahynul za války, a těžko chápou, že to dělám z čistě literárního zájmu. My jsme to nechtěli formulovat nějak politicky, my jsme si kladli otázku, co je na tom tématu literárního. Jestli tu literaturu spojuje jenom téma, třeba když někdo píše o koncentračním táboře nebo o Osvětimi, anebo jestli lze hledat nějaké specifické literární prostředky, a jestli ta literárnost může hrát nějakou roli. A jestli i na druhé straně třeba u antisemitských děl je možné v textech hledat nějaké literární znaky antisemitismu. Protože v naprosté většině případů převládá vymezení na základě tématu nebo autorových postojů. Třeba že Richard Wagner neměl rád Židy, tak byl antisemita. Sám nevím, do jaké míry se nám podařilo vyzkoumat, jestli má tato literatura pořád dvojí aspekt, že je na jedné straně literaturou, na druhé straně je něčím jiným než literaturou.

ŠB: My jsme pak docházeli k tomu, že existuje něco jako literární antisemitismus. Zvali jsme i odborníky z Polska a z Německa a oni naše názory sdíleli.

JH: Něco jsme snad pro to udělali. Snahu překročit čistou literaturu jsem sledoval třeba u svých vrstevníků nebo u mladších badatelů. Petr Bílek se zabývá populární literaturou, Jiří Trávniček čtenářstvím. Všichni jsme byli nějak poznamenaní představou takové té čisté literatury, ale pak jsme přišli na to, že má literatura i sociální aspekty a že to je to, co je důležité. Možná, že to je tak, že jak člověk stárne, snaží se spíš hledat něco, co má smysl, třeba v tom, jak se něco čte.

ŠS: A co tě vedlo k mezinárodní spolupráci v rámci Centra?

JH: Ono to nějak vyplynulo. Prvním ze zahraničních odborníků byl Grzegorz Gazda z Lodže, který mě pozval na velkou konferenci a potom byl tady v Praze, ale spolupráce s ním pak vyhasla. Hlavním spolupracovníkem byl Reinhard Ibler z Gießenu, spolu jsme uspořádali několik workshopů, také v Praze, v Lodži a potom v Poznani. Nevím, do jaké míry to bylo užitečné. Asi jsme byli první, kdo se nějak snažil překročit národní rámec, a nejenom že jsme chápali literaturu v širším smyslu, ale zabývali jsme se i divadlem, filmem, publicistikou. Nejenom česky psanou literaturou, ale i rakouskou, německy psanou, polskou, slovenskou, protože to je téma, které je samozřejmě generální.

ŠB: Myslím, že byly důležité dobové řezy, které jsme mezi jednotlivými sborníky dělali. Například jak se psalo v Německu, v Polsku, v Čechách o holokaustu ve čtyřicátých letech, v padesátých letech apod. Z toho pak vyplývalo nejvíc podnětů. Sdílíš ten názor?

JH: Ano, my jsme začínali sborníkem čtyřicet pět až čtyřicet devět, potom padesátá a šedesátá léta, pak sedmdesátá a osmdesátá léta, pak devadesátá a pozdější. A pak jsme napsali tu tlustou knihu, *Cizí i blízcí*.

ŠB: Ta se myslím povedla, i její název... Jsi s ním spokojený?

JH: Myslím, že to je krásný. A na obálce je obraz Jehudy Bacona, přeživšího holokaustu, který stále ještě žije. Bacon byl jedním z takzvaných Pitterových dětí. Přemysl Pitter ho vytáhnul z Terezína a na zámku, kde Pitter po válce ubytoval židovské sirotky, začal Bacon malovat. Později se přestěhoval do Izraele a proslavil se jako malíř. Tak to se mi zdálo, že je takový článek, který spojuje současné židovství s tím, že pocházel z Československa, a s pomocí Čechoslováků během války, protože bez Pittera by asi hodně židovských dětí zahynulo.

ŠB: Možná s Centrem souvisí i to, že se snažíš, a určitě i mimo Centrum, vychovávat mladé generace literárních vědců. Tvůj záběr je širší, zabýváš se nejenom literaturou, ale i filmem, srovnáváš třeba, jak je nějaké dílo zpracované jako film. Jak by ses vyjádřil k téhle své činnosti, že tě někdo může zvat svým učitelem? Vlastně v podstatě vytváříš školu.

JH: To asi ne. Třeba v devadesátých letech tady byl populární Saša Stich. Zdálo se, že je to takový nástup, a vlastně z těch lidí zbylo nakonec málo. Oni ovšem udělali spoustu práce pro literaturu střední doby. Stich byl taková magnetická osobnost, opravdu se jim naplno věnoval, neměl rodinu a pro něho všechno byli studenti. Bylo jich tady tak dvacet, kteří tvořili tu jeho školu, ale moc jich nezbylo. Fascinující osobností byl pak třeba Jiří Brabec. On sem přišel po listopadu 1989 a všichni z něho byli okouzlení, a taky moc z těch studentů nezanechal. Takže ono je to relativní. Vždycky v každém semináři jsou tak dva tři z těch patnácti, u kterých má člověk pocit, že je osloví. A v průběhu času z nich pak zase minimálně polovina odpadne. Vedl jsem

třeba úžasně diplomky, hlavně u studentek, které ale potom zmizí, provdají se a mají děti. Je to hrozná škoda, takže jsem rád, že alespoň několik lidí zbylo.

PB: Jirko, na fakultní půdě už jsi pětadvacet let. Když si to promítneš, vnímáš nějaký posun mezi studenty tehdy, když jsi přišel, a mezi těmi současnými?

JH: Určitě je mnohem menší zájem. Zdá se mi, že v průběhu celých devadesátých let byli lidi nadšenější, měli větší zájem o obor. Vždycky byly mezi studenty rozdíly, ale teď... Například v současném bakalářském studiu se mi opravdu zdá, že tak polovina studentů je úplně bez zájmu, že by zrovna tak mohli studovat práva nebo ekonomii. Když je donutíš, tak se to teda nějak naučí, ale jinak... Možná, že to souvisí s poklesem zájmu o literaturu vůbec, a s tím, že literatura dneska zdaleka nemá takovou prestiž, kterou měla v devadesátých letech. Asi to jde i s tím, že studentů je moc a pracovišť je hodně. Na začátku devadesátých let vlastně bylo jenom několik míst, kde se učila kvalitní česká literatura, a dneska už je bohemistika v podstatě v každém regionu, v Liberci, Ústí nad Labem, Plzni, v Budějovicích, v Hradci, v Pardubicích, v Olomouci, Brně, Ostravě, Opavě...

ŠB: A ještě bych se chtěl zeptat, jestli máš nějakou vlastní publikaci, kterou považuješ za přelomovou, že se k ní třeba vracíš nebo ji chápeš jako něco, co tě někam posunulo?

JH: Hmm, to asi ne. Jestli pro mě něco bylo iniciační, tak to byly schůzky Medvědářů. To už jsem potom nikdy nezažil, takové jiskření myšlenek. Už na to taky po revoluci nebyl čas. To bylo paradoxní, že za normalizace bylo víc času. Co člověk v téhle době nenastudoval, na to potom už neměl tolik času.

ŠB: Mohl bys říct, že z toho období a prostředí je někdo tvůj učitel a vzor, ke kterému se třeba vážeš? Nebo to byla skupina Medvědářů jako celek?

JH: Za takové jsem považoval Milana Jankoviče a Zdeňka Kožmína. Oni to vůbec nebyli učitelé ex cathedra. Spíš osobní setkání, kdy jsem měl možnost se s nimi bavit, byla zásadní. A samozřejmě jich bylo víc, třeba Vladimír Svatoň byl úžasný, Přemek Blažíček nebo Mirek Červenka, s tím jsme si byli velmi blízcí.

ŠB: Nebo také Vladimír Macura?

JH: No, Macura odborně ani moc ne. On byl skvělejší jako manažer a organizátor. Ale lotmanovská sémiotika mi nebyla úplně blízka.

ŠB: Máš nějaký profesní cíl, kterého bys chtěl ještě dosáhnout?

JH: Já myslím, že ne... Petr Čornej říkal, že chce ještě napsat knížku o Žižkovi, a tu napsal. Já doufám, že ještě dáme dohromady knihu o literatuře jidiš v českých zemích.

ŠB: Myslel jsem nějaké desideratum, které vidíš, jako jsi to viděl u židovských studií.

JH: Ne, to bylo v devadesátých letech. Člověk to bral jako takovou službu, proto jsme třeba psali interpretace české literatury, a snad to nějaký smysl mělo. Dneska už je všude teorie literatury mnohem dál, už bych si ani netroufal do toho vstupovat. Ale bohužel historie, no... Vyšly poválečné dějiny české literatury, ale nevím, jestli v Ústavu ještě zpracují meziválečné období. Mají hotové válečné období. Úžasné jsou *Dějiny nové moderny*, a to je zase úplně jiný přístup k literatuře.

ŠB: Moc ti děkujeme za rozhovor.

